

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

بیمه و بیمه‌گری با تمرکز بر الگوی تکافل

مترجمان:

دکتر محمد مهدی عسگری

عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق علیه السلام

دکتر احسان جلالی لواسانی

عنوان: بیمه و بیمه‌گری با تمرکز بر الگوی تکافل
مؤلفان: دکتر محمدمهدی عسگری و دکتر احسان جلالی لواسانی
ناشر: دانشگاه امام صادق علیه‌السلام و پژوهشکده بیمه
صفحه‌آرا: رضا عبداللهی بجنندی
طراح جلد: پژوهشکده بیمه
نمایه‌ساز و ناظر نسخه‌پردازی و چاپ: رضا دیبا
چاپ و صحافی: چاپ سپیدان
چاپ اول: ۱۴۰۲
قیمت: ۲/۴۵۰/۰۰۰ ریال
شمارگان: ۵۰۰ نسخه
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۸۱-۰۱۱-۴

«این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است»

فروشگاه مرکزی: تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان فخررازی و خیابان دانشگاه، مجتمع پارسا، همکف، واحد ۳ و ۲
تلفن: ۶۶۹۵۴۶۰۳ - تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۰۶۰۶۷۴۱۱
فروشگاه کتاب صادق: تهران: بزرگراه شهید چمران، پل مدیریت، ضلع شمالی دانشگاه
صندوق پستی ۱۵۹-۱۴۶۵۵ • کد پستی: ۰۱۴۶۵۹۴۳۶۸۱ • تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
فروشگاه اینترنتی: <https://press.isu.ac.ir> • E-mail: pub@isu.ac.ir

سرشناسه: عسگری، محمدمهدی، ۱۳۴۲-
عنوان و نام پدیدآور: بیمه و بیمه‌گری با تمرکز بر الگوی تکافل /
مؤلفان محمدمهدی عسگری و احسان جلالی لواسانی.
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام): بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران،
پژوهشکده بیمه، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۳۸۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۸۱-۰۱۱-۴
موضوع: حقوق بیمه (فقه) - ایران / موضوع: حقوق بیمه - ایران
موضوع: بیمه - ایران / موضوع: حقوق بیمه (فقه) - کشورهای اسلامی
موضوع: مدیریت ریسک / موضوع: خطر کردن (بیمه)
شناسه افزوده: جلالی لواسانی، احسان، ۱۳۵۵-
شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)
شناسه افزوده: بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران، پژوهشکده بیمه
رده بندی کنگره: ۹ب ۱۹۸/۶ BP / رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۲
شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۸۹۷۲۱

تمام حقوق محفوظ است، هیچ بخشی از این کتاب بدون اجازه مکتوب ناشر قابل تکثیر یا تولید مجدد به هیچ شکلی از جمله چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیکی، فیلم و صدا و انتقال در فضای مجازی نمی‌باشد.
این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

فهرست اجمالی

سخن ناشر	۲۱
پیشگفتار	۲۳
مقدمه	۲۷
بخش اول: مروری بر مبانی ریسک و تاریخچه فرایند بیمه‌گری و شکل‌گیری بسترهای مقرراتی	۳۱
فصل اول: ریسک و مفاهیم اقتصادی و مقرراتی بیمه	۳۳
فصل دوم: مروری بر تاریخچه، مبانی و ساختار بیمه رایج و الگوهای رایج از فرایند بیمه‌گری	۸۷
بخش دوم: الگوهای تکافل و مبانی اجرایی و مقرراتی	۱۲۷
فصل سوم: بررسی الگوهای تکافل و شیوه‌های رایج از این فرایند در کشورهای اسلامی ..	۱۲۹
فصل چهارم: مبانی قانونی بیمه و زیرساخت‌های مقرراتی در اجرای الگوی تکافل	۲۰۳
بخش سوم: دیدگاه‌های رایج در ارتباط با بیمه و الگوی تکافل و تطابق فرایندهای بیمه‌گری	۲۷۳
فصل پنجم: بررسی دیدگاه‌های رایج در ارتباط با موضوع بیمه تکافل	۲۷۵
فصل ششم: تطابق بیمه‌گری در قالب بیمه رایج با الگوی تکافل و شناسایی و بیان تفاوت‌ها	۳۰۱
منابع و مأخذ	۳۴۵
ضمائم	۳۵۵
نمایه	۳۶۵

فهرست تفصیلی

سخن ناشر	۲۱
پیشگفتار	۲۳
مقدمه	۲۷
بخش اول: مروری بر مبانی ریسک و تاریخچه فرایند بیمه‌گری و شکل‌گیری بسترهای مقرراتی	
۳۱	
فصل اول: ریسک و مفاهیم اقتصادی و مقرراتی بیمه	
۳۳	
۱-۱. مقدمه	۳۳
۲-۱. مفهوم ریسک	۳۴
۳-۱. تعریف خطر و انواع آن	۳۵
۴-۱. طبقه‌بندی ریسک	۳۷
۱-۴-۱. ریسک‌های مالی	۳۹
۲-۴-۱. عوامل اثرگذار در ریسک سیستماتیک و غیرسیستماتیک	۴۰
۵-۱. مفهوم شدت و تواتر ریسک	۴۱
۶-۱. ریسک بیمه‌پذیر و ریسک غیربیمه‌ای	۴۳
۷-۱. مدیریت ریسک	۴۴
۱-۷-۱. واکنش در مقابل ریسک	۴۵
۸-۱. حاکمیت ریسک	۴۶
۱-۸-۱. موارد حائز اهمیت در تبیین حاکمیت مدیریت ریسک	۴۷
۹-۱. عامل خسارت	۵۱

۵۱	۱۰-۱. مفاهیم اقتصادی بیمه
۵۲	۱۱-۱. دلایل اقتصادی گسترش بیمه
۵۳	۱-۱۱-۱. نزولی بودن مطلوبیت نهایی نسبت به درآمد
۵۵	۲-۱۱-۱. پوشش ریسک
۵۶	۱۲-۱. دلایل اقتصادی شکست بیمه
۵۷	۱-۱۲-۱. مفهوم کزگزینی
۵۹	۲-۱۲-۱. مفهوم کژمنشی
۶۱	۳-۱۲-۱. تفاوت کژمنشی با کزگزینی
۶۲	۱-۱۳. ماهیت شکل‌گیری قوانین و مبانی قانون‌گذاری
۶۶	۱-۱۴. ماهیت شکل‌گیری قوانین و مبانی قانون‌گذاری در صنعت بیمه ایران
۶۷	۱-۱۴-۱. تعریف بخش‌نامه و آیین‌نامه
۶۸	۲-۱۴-۱. جایگاه حقوقی بخش‌نامه‌ها
۷۳	۳-۱۴-۱. مراحل تدوین قوانین و آیین‌نامه‌های بیمه‌ای
۷۴	۱-۱۴-۴. کمیته‌های کارشناسی
۷۴	۱-۱۴-۵. شورای تخصصی
۷۵	۱-۱۴-۶. شورای عالی بیمه
۷۷	۷-۱۴-۱. روند قانون‌گذاری در صنعت بیمه و ضرورت توجه به مبانی اسلامی
۸۱	۸-۱۴-۱. مبانی قانونی مرتبط با عملیات بیمه در ایران
۸۳	۱۵-۱. ضرورت توجه به سازگاری با موازین شرعی در عملیات بیمه‌گری
۸۵	۱۶-۱. جمع‌بندی و خلاصه فصل
۸۶	۱-۱۷. سؤالات فصل
فصل دوم: مروری بر تاریخچه، مبانی و ساختار بیمه رایج و الگوهای رایج از فرایند	
۸۷	بیمه‌گری
۸۷	۲-۱. مقدمه
۸۸	۲-۲. تعریف و تاریخچه بیمه

۳-۲	تعریف بیمه	۸۸
۴-۲	ارکان بیمه	۸۹
۵-۲	تعریف لغوی بیمه	۹۲
۶-۲	تعریف فقهی بیمه	۹۲
۷-۲	تعریف مفهوم بیمه اسلامی	۹۳
۸-۲	اصول بنیادی بیمه متعارف	۹۵
۹-۲	ساختار و سازوکار اجرایی بیمه رایج	۹۶
۱۰-۲	ماهیت بیمه‌های اجتماعی و شیوه‌های اجرای آن	۹۹
۱۱-۲	طبقه‌بندی بیمه متعارف و تعاریف لازم	۱۰۴
۱۲-۲	بیمه زندگی (بیمه عمر)	۱۰۵
۱-۱۲-۲	طبقه‌بندی بیمه زندگی (عمر)	۱۰۶
۲-۱۲-۲	بیمه عمر زمانی	۱۰۷
۳-۱۲-۲	بیمه تمام عمر	۱۰۷
۴-۱۲-۲	بیمه مختلط پس‌انداز	۱۰۸
۵-۱۲-۲	بیمه عمر جامع	۱۰۸
۶-۱۲-۲	بیمه‌نامه عمر متغیر	۱۰۹
۷-۱۲-۲	بیمه عمر جامع متغیر	۱۰۹
۸-۱۲-۲	بیمه عمر مشترک	۱۱۲
۹-۱۲-۲	بیمه عمر مستمری	۱۱۲
۱۰-۱۲-۲	بیمه عمر فرد کلیدی	۱۱۳
۱۱-۱۲-۲	طبقه‌بندی بیمه زندگی از منظر بازاریابی	۱۱۴
۱۲-۱۲-۲	بیمه عمر انفرادی	۱۱۵
۱۳-۱۲-۲	بیمه عمر گروهی	۱۱۵
۱۴-۱۲-۲	بیمه عمر اعتباری	۱۱۶
۱۳-۲	بیمه‌های اموال	۱۱۶
۱۴-۲	بیمه اشخاص	۱۱۶

- ۱۱۷-۲. طبقه‌بندی بیمه از منظر بازاریابی ۱۱۷
- ۱۲۰-۲. ساختار عملیاتی و اجرایی بیمه در ایران ۱۲۰
- ۱۲۳-۲. تاریخچه بیمه در ایران ۱۲۳
- ۱۲۴-۲. جمع‌بندی و خلاصه فصل ۱۲۴
- ۱۲۵-۲. سؤالات فصل ۱۲۵

بخش دوم: الگوهای تکافل و مبانی اجرایی و مقرراتی ۱۲۷

فصل سوم: بررسی الگوهای تکافل و شیوه‌های رایج از این فرایند در کشورهای

- اسلامی ۱۲۹
- ۱-۳. مقدمه ۱۲۹
- ۲-۳. تکافل و تاریخچه شکل‌گیری آن ۱۳۰
- ۳-۳. مروری بر الگوهای تکافل در کشورهای اسلامی ۱۳۶
- ۱-۳-۳. الگوهای تعاونی، مشارکتی و غیرانتفاعی ۱۳۷
- ۲-۳-۳. الگوهای تجاری و شیوه اجرای تکافل ۱۳۸
- ۱-۲-۳-۳. الگوهای مضاربه ۱۳۹
- ۲-۲-۳-۳. مدل مضاربه کامل ۱۳۹
- ۱-۲-۲-۳-۳. مدل مضاربه تعدیل‌شده ۱۴۱
- ۱-۱-۲-۲-۳-۳. مدل مضاربه تعدیل‌شده در تکافل عمومی ۱۴۲
- ۲-۲-۲-۳-۳. مدل مضاربه تعدیل‌شده در تکافل خانواده ۱۴۳
- ۳-۲-۳-۳. الگوی وکالت ۱۴۵
- ۴-۲-۳-۳. الگوی وقف - وکالت ۱۴۶
- ۵-۲-۳-۳. الگوی جعاله ۱۵۰
- ۶-۲-۳-۳. الگوی ودیعه ۱۵۲
- ۷-۲-۳-۳. الگوی جامع مختلط ۱۵۴
- ۱-۷-۲-۳-۳. مدل مختلط (مضاربه - وکالت) تکافل عمومی ۱۵۵
- ۲-۷-۲-۳-۳. مدل مختلط (مضاربه - وکالت) تکافل خانواده ۱۵۸

- ۳-۴. وضعیت بیمه تکافل در کشورهای اسلامی و جهان ۱۵۸
- ۳-۴-۱. تکافل در کشور ترکیه ۱۶۰
- ۳-۴-۱-۱. عملیات اجرایی و قانون‌گذاری اجرای تکافل در ترکیه ۱۶۱
- ۳-۴-۲. تکافل در انگلستان ۱۶۲
- ۳-۴-۳. تکافل در مالزی ۱۶۴
- ۳-۵. وضعیت بیمه تکافل در ایران و چالش‌های ناشی از اجرای آن در ایران و چند کشور منتخب ۱۶۶
- ۳-۵-۱. چالش‌های اساسی صنعت بیمه تکافل در ایران ۱۷۱
- ۳-۵-۱-۱. عدم شفافیت صاحب‌نظران و سیاست‌گذاران بیمه‌ای ۱۷۱
- ۳-۵-۱-۲. پایین بودن فرهنگ بیمه‌ای و عدم آشنایی با تکافل ۱۷۲
- ۳-۵-۱-۳. کمبود نیروی متخصص و آگاه ۱۷۳
- ۳-۵-۱-۴. عدم استقبال شرکت‌های بیمه‌ای در ایران ۱۷۳
- ۳-۵-۱-۵. عدم تبیین سیاست‌های کلی ۱۷۴
- ۳-۵-۱-۶. عدم وجود یک ساختار و الگوی مشخص در جهت نیل به وضع مطلوب ۱۷۵
- ۳-۵-۱-۷. عدم تطابق با موازین شرعی در رویه‌های اجرایی ۱۷۵
- ۳-۵-۱-۸. توجه به سودمحور بودن ناشی از عملیات بیمه که متأثر از ساختار بیمه متعارف است ۱۷۶
- ۳-۵-۲. دیدگاه‌های رایج در صنعت بیمه ایران در ارتباط با موضوع تکافل ۱۷۶
- ۳-۵-۲-۱. دیدگاه حقوقی ۱۷۷
- ۳-۵-۲-۲. دیدگاه فنی ۱۷۸
- ۳-۵-۲-۳. دیدگاه پژوهشی ۱۸۱
- ۳-۶. ظرفیت‌های مفید ناشی از توجه به صنعت بیمه تکافل ۱۸۳
- ۳-۶-۱. بسترسازی جهت تحقق عدالت اجتماعی ۱۸۳
- ۳-۶-۲. تبیین چشم‌انداز مبنی بر ضرورت توجه به گذار از وضع موجود ۱۸۴
- ۳-۶-۳. بازارهای رقابتی ۱۸۴

- ۱۸۵..... ۴-۶-۳. توجه به زیرساخت‌های موجود
- ۱۸۵..... ۵-۶-۳. بهره‌گیری از شورای فقهی
- ۱۸۶..... ۷-۳. الگوهای اصلاح شده منطبق با ساختار تکافل (تکافل پزشکی) ...
- ۱۸۷..... ۱-۷-۳. مدل تعاونی
- ۱۸۸..... ۲-۷-۳. مدل وکالت
- ۱۸۹..... ۳-۷-۳. مدل وقف
- ۱۹۰..... ۴-۷-۳. مدل تبرع
- ۱۹۱..... ۵-۷-۳. مدل هبه
- ۱۹۲..... ۶-۷-۳. مدل مرکب (تبرع و مضاربه)
- ۱۹۳..... ۷-۷-۳. بهداشت و درمان بشردوستانه از طریق الگوی زکات
- ۱۹۴..... ۸-۷-۳. مدل‌های بیمه‌ای از طریق تأمین مالی
- ۱۹۵..... ۸-۳. توصیه‌های مرتبط با به‌کارگیری تکافل پزشکی و سلامت
- ۱۹۶..... ۹-۳. ضرورت توجه به الزامات قانونی در به‌کارگیری الگوی تکافل در ایران
- ۱۹۸..... ۱۰-۳. جمع‌بندی و خلاصه فصل
- ۲۰۰..... ۱۱-۳. سؤالات مروری فصل

فصل چهارم: مبانی قانونی بیمه و زیرساخت‌های مقرراتی در اجرای الگوی

- تکافل..... ۲۰۳
- ۲۰۳..... ۱-۴. مقدمه
- ۲۰۴..... ۲-۴. مبانی قانونی بیمه رایج در عرصه بین‌المللی
- ۲۱۰..... ۳-۴. دلایل تنظیم قانون در صنعت بیمه
- ۲۱۰..... ۱-۳-۴. حفظ توان مالی بیمه‌گران
- ۲۱۰..... ۲-۳-۴. جبران فقدان اطلاعات بیمه‌ای بیمه‌گذاران
- ۲۱۱..... ۳-۳-۴. اعمال نرخ منطقی
- ۲۱۱..... ۴-۳-۴. عمومیت دادن بیمه
- ۲۱۱..... ۴-۴. مبانی قانونی بیمه در کشور ایران
- ۲۱۴..... ۱-۴-۴. مبانی قانونی مرتبط با عملیات بیمه در ایران

- ۴-۵. مبانی قانونی الگوی تکافل در کشورهای اسلامی..... ۲۱۶
- ۴-۶. فرایند بیمه‌گری در مالی اسلامی ۲۱۸
- ۴-۶-۱. چهارچوب مفهومی مؤسسه مالی اسلامی ۲۲۲
- ۴-۶-۲. رتبه‌بندی مؤسسات مالی اسلامی ۲۲۵
- ۴-۶-۳. ارزیابی عملکرد اخلاقی به غیر از عملکرد مالی در مؤسسات مالی اسلامی ۲۲۶
- ۴-۷. توصیه‌های مقرراتی در اجرای تکافل ۲۲۹
- ۴-۷-۱. صلاحیت قانونی برای عقد قرارداد در الگوی تکافل ۲۳۱
- ۴-۷-۲. شرایط احراز متصدی تکافل ۲۳۲
- ۴-۸. فناوری و تأثیر آن بر فرایند بیمه‌گری در قالب الگوی تکافل ۲۳۴
- ۴-۹. نقش فین‌تک در تکافل ۲۳۸
- ۴-۱۰. فرایند اجرای تکافل از منظر قوانین ۲۴۰
- ۴-۱۰-۱. قیمت‌گذاری محصول ۲۴۱
- ۴-۱۰-۲. بیمه‌گری ریسک‌های تکافل ۲۴۱
- ۴-۱۰-۳. تکافل اتکایی ۲۴۲
- ۴-۱۰-۴. سرمایه‌گذاری وجوه تکافل ۲۴۴
- ۴-۱۰-۵. پاداش مدیریت وجوه تکافل ۲۴۶
- ۴-۱۱. انواع کسب‌وکار (محصولات) رایج در کشورهای اسلامی ۲۴۷
- ۴-۱۱-۱. طرح‌های تکافل انفرادی خانوادگی ۲۴۸
- ۴-۱۱-۲. محصولات رایج در سیستم متعارف ۲۴۹
- ۴-۱۲. شرایط و مقررات در نظام بیمه اسلامی (رایج در کشورهای اسلامی مورد مطالعه) ۲۵۰
- ۴-۱۳. شرایط و مقررات مورد عمل در ساختار بیمه‌نامه و فرایند بیمه‌گری (متعارف) ۲۵۲
- ۴-۱۳-۱. بیمه وسایل نقلیه موتوری در ساختار و فرایند بیمه‌گری (متعارف) ۲۵۳

- ۲-۱۳-۴. تکافل وسایل نقلیه موتوری رویه رایج در کشورهای برخوردار از الگوی تکافل (کشورهای اسلامی)..... ۲۵۴
- ۱۴-۴. کانال‌های بازاریابی یا توزیع فرایند بیمه‌گری در قالب تکافل در کشورهای اسلامی ۲۵۴
- ۱۵-۴. هزینه عملیاتی تکافل ۲۵۶
- ۱۶-۴. هزینه مطالبات متقلبانه ۲۵۹
- ۱۷-۴. مسائل و چالش‌ها ۲۵۹
- ۱۸-۴. چالش‌های صنعت تکافل ۲۶۰
- ۱۹-۴. ضرورت توجه به ساختار نظارتی بر فرایند بیمه‌گری در قالب تکافل ۲۶۱
- ۲۰-۴. نقش مبانی فقهی در اجرای الگوی تکافل ۲۶۴
- ۱-۲۰-۴. بررسی آرای موافقان و مخالفان بیمه و مباحث مرتبط از منظر تعالیم اسلامی ۲۶۵
- ۲-۲۰-۴. مروری بر الگوهای پیشنهادی تکافل در فقه شیعه ۲۶۶
- ۱-۲-۲۰-۴. الگوی تکافل بر اساس پیشنهاد آیت‌الله سید عبدالهادی شاهرودی ۲۶۷
- ۱-۱-۲-۲۰-۴. شرایط عمومی ارائه شده برای الگوی پیشنهادی ۲۶۷
- ۲-۲-۲۰-۴. الگوی تکافل بر اساس پیشنهاد آیت‌الله دکتر حسن آقا نظری ۲۶۸
- ۱-۲-۲-۲۰-۴. شرایط عمومی الگوی مورد نظر ۲۶۸
- ۲۱-۴. جمع‌بندی و خلاصه فصل ۲۶۹
- ۲۲-۴. سؤالات مروری فصل ۲۷۰

بخش سوم: دیدگاه‌های رایج در ارتباط با بیمه و الگوی تکافل و تطابق فرایندهای بیمه‌گری ۲۷۳

- فصل پنجم: بررسی دیدگاه‌های رایج در ارتباط با موضوع بیمه تکافل ۲۷۵
- ۱-۵. مقدمه ۲۷۵
- ۲-۵. بررسی موضوع بیمه از منظر فقهای اهل سنت ۲۷۶

۲۷۶.....	۱-۲-۵ دیدگاه مخالفان با بیمه متعارف
۲۷۷.....	۱-۱-۲-۵ جهل در معامله
۲۷۸.....	۲-۱-۲-۵ ربا در معامله
۲۷۸.....	۳-۱-۲-۵ خروج از عموماًت
۲۷۹.....	۴-۱-۲-۵ معلق بودن
۲۷۹.....	۵-۱-۲-۵ اکل مال بالباطل
۲۷۹.....	۲-۲-۵ دیدگاه موافقان با بیمه متعارف
۲۷۹.....	۱-۲-۲-۵ استحسان
۲۸۰.....	۲-۲-۲-۵ مصالح مرسله
۲۸۰.....	۳-۲-۲-۵ ضرورت اقتصادی
۲۸۰.....	۴-۲-۲-۵ دیدگاه قائلین به تفصیل
۲۸۱.....	۳-۵ دیدگاه فقهای شیعه در مورد عقد بیمه
۲۸۱.....	۱-۳-۵ اعتبار عقد بیمه از دیدگاه فقه شیعه
۲۸۵.....	۴-۵ نوع عقد بیمه از دیدگاه فقه شیعه
۲۸۵.....	۱-۴-۵ عقد بیمه به عنوان عقد معهود
۲۸۶.....	۲-۴-۵ عقد بیمه به عنوان عقد اندراجی
۲۸۹.....	۳-۴-۵ عقد بیمه به عنوان عقد مستقل
۲۹۱.....	۵-۵ شرایط صحت عقد بیمه از دیدگاه فقه شیعه
۲۹۲.....	۶-۵ دیدگاه فقه امامیه و فقه عامه در مورد بیمه
۲۹۳.....	۷-۵ لزوم توجه به دیدگاه فقها در ارتباط با برخی از موضوعات مرتبط با فرایند بیمه‌گری
۲۹۴.....	۱-۷-۵ لزوم توجه به دیدگاه فقها در ارتباط با موضوع جریمه تأخیر
۲۹۵.....	۱-۱-۷-۵ آرا مخالف
۲۹۶.....	۲-۱-۷-۵ آرا فقهای موافق در ارتباط با موضوع جریمه تأخیر
۲۹۸.....	۸-۵ جمع‌بندی و خلاصه فصل
۲۹۹.....	۹-۵ سؤالات مرور فصل

فصل ششم: تطابق بیمه‌گری در قالب بیمه رایج با الگوی تکافل و شناسایی و بیان

تفاوت‌ها	۳۰۱
۱-۶. مقدمه	۳۰۱
۲-۶. اهداف و انگیزه‌ها	۳۰۲
۱-۲-۶. ماهیت کسب و کار	۳۰۳
۲-۲-۶. ماهیت قرارداد	۳۰۳
۳-۲-۶. منابع قوانین و مقررات	۳۰۴
۴-۲-۶. استوار بودن بر اصل تعاون	۳۰۴
۳-۶. سطح خدمات و محصولات	۳۰۴
۱-۳-۶. شفافیت و افشاء	۳۰۶
۲-۳-۶. سرمایه‌گذاری وجوه	۳۰۷
۳-۳-۶. الزام‌ها و منافع	۳۰۷
۴-۳-۶. ارزش باخرید	۳۰۸
۵-۳-۶. توزیع مازاد و منافع	۳۰۸
۶-۳-۶. میزان پوشش خطرها	۳۰۹
۴-۶. فرایند بیمه‌گری	۳۰۹
۱-۴-۶. اجزای تکافل	۳۱۲
۵-۶. تنوع پوشش‌ها و نحوه ارائه خدمات بیمه‌ای	۳۱۳
۱-۵-۶. تبرع	۳۱۴
۲-۵-۶. وکالت	۳۱۴
۳-۵-۶. مضاربه	۳۱۵
۴-۵-۶. قرض برای پس انداز صندوق انفرادی مشارکت	۳۱۵
۵-۵-۶. هبه	۳۱۶
۶-۶. اصول و مبانی بنیادی	۳۱۶
۱-۶-۶. لزوم توجه به مبانی زیرساختی	۳۱۹
۲-۶-۶. زیرساخت پشتیبانی از ساختار محصول	۳۲۱

۳-۶-۶	لزوم توجه به چالش‌ها در جهت تبیین اصول و مبانی	۳۲۱
۷-۶	نحوه سرمایه‌گذاری و ترکیب پرتفوی	۳۲۵
۱-۷-۶	سرمایه‌گذاری از طریق یک نماینده برای کارمزد خاص	۳۲۶
۸-۶	فرایند صدور بیمه‌نامه و پرداخت خسارت	۳۲۷
۹-۶	مبانی قانونی و زیرساخت‌های مقرراتی	۳۳۰
۱-۹-۶	تکافل به عنوان نمونه‌ای از اشتراک ریسک بر اساس قوانین شرعی	۳۳۲
۲-۹-۶	ضرورت توجه به الزامات شرعی در تبیین فرایندها	۳۳۳
۳-۹-۶	مجوز و شرایط لازم برای انجام کسب و کار در قالب تکافل	۳۳۵
۴-۹-۶	درخواست مجوز به عنوان متصدی تکافل	۳۳۶
۵-۹-۶	درخواست مجوز به عنوان متصدی پنجره تکافل	۳۳۶
۶-۹-۶	تبدیل بیمه‌گر غیرزندگی به متصدی تکافل	۳۳۷
۱۰-۶	تفاوت‌های الگوی تکافل با فرایند بیمه‌گری رایج از منظر اجرایی	۳۳۸
۱۱-۶	جمع‌بندی و خلاصه فصل	۳۴۱
۱۲-۶	سؤالات مربوط به فصل	۳۴۲
۳۴۵	منابع و مأخذ	
۳۵۵	ضمائم	
	ضمیمه ۱: نمونه فرم قرارداد بیمه شخص ثالث در قالب الگوی تکافل (شرکت تکافل ای تی کیو)	۳۵۵
	ضمیمه ۲: بخش‌هایی از متن قانون تکافل رایج در کشور مالزی	۳۵۹
	ضمیمه ۳: بخش‌هایی از متن قانون تکافل در کشور امارات	۳۶۱
	ضمیمه ۴: بخش‌هایی از متن قانون تکافل در کشور پاکستان	۳۶۲
	ضمیمه ۵: قانون بیمه در صنعت بیمه ایران	۳۶۳
۳۶۵	نمایه	

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱-۴: حداکثر درصد حق بیمه سالانه / مشارکت ۲۵۸
- جدول ۱-۶: مقایسه بیمه عمر رایج با تکافل خانواده ۳۰۲
- جدول ۲-۶: مقایسه بیمه زندگی و تکافل خانواده از منظر سطح خدمات و محصول ۳۰۵
- جدول ۳-۶: معرفی و تعریف برخی از اصطلاحات رایج در فرایند اجرای تکافل ۳۴۱

فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۱: چهار منطقه اصلی متأثر از شدت و تواتر ریسک ۴۳
- نمودار ۲-۱: اثر افزایش درآمد و کاهش مطلوبیت فرد ۵۳
- نمودار ۳-۱: تأثیر افزایش درآمد بر مطلوبیت کل و مطلوبیت نهایی ۵۴
- نمودار ۴-۱: فرایند کلی پیشنهاد و بررسی دستور جلسات شورای عالی بیمه (پیوست نظام‌نامه شورای عالی بیمه) ۷۶
- نمودار ۵-۱: دوران مصوبات قانونی در ارتباط با موضوع بیمه بدون توجه به سازگاری با تعالیم اسلامی (تطابق با مبانی شرعی و اسلامی در ایران) ۸۰
- نمودار ۱-۲: الگوی جریان وجوه عملیات شرکت‌های بیمه متعارف ۹۸
- نمودار ۲-۲: تقسیمات نظام بیمه‌ای ۱۰۵
- نمودار ۳-۲: تقسیمات بیمه زندگی از منظر بازاریابی ۱۱۴
- نمودار ۱-۳: تقسیمات الگوی تکافل از منظر مدیریت شرکت‌های تکافلی ۱۳۷
- نمودار ۲-۳: الگوی مضاربه کامل در تکافل خانواده ۱۴۰
- نمودار ۳-۳: الگوی مضاربه تعدیل شده در تکافل عمومی ۱۴۲

۱۴۵.....	نمودار ۳-۴: الگوی مضاربه تعدیل شده در تکافل خانواده
۱۴۶.....	نمودار ۳-۵: الگوی وکالت
۱۴۸.....	نمودار ۳-۶: الگوی وقف - وکالت
۱۴۹.....	نمودار ۳-۷: الگوی وقف وکالت
۱۵۱.....	نمودار ۳-۸: مدل جعاله، تکافل عموم
۱۵۳.....	نمودار ۳-۹: مدل ودیعه، تکافل عمومی
۱۵۵.....	نمودار ۳-۱۰: مدل مختلط (مضاربه - وکالت)، تکافل عمومی
۱۵۷.....	نمودار ۳-۱۱: مدل مختلط (جعاله - وکالت)، تکافل عمومی
۱۵۸.....	نمودار ۳-۱۲: مدل مختلط (مضاربه - وکالت)، تکافل خانواده
۱۸۷.....	نمودار ۳-۱۳: ساختار تعاونی
۱۸۸.....	نمودار ۳-۱۴: ساختار وکالت
۱۸۹.....	نمودار ۳-۱۵: ساختار وقف
۱۹۰.....	نمودار ۳-۱۶: ساختار تبرع
۱۹۱.....	نمودار ۳-۱۷: ساختار هبه
۱۹۲.....	نمودار ۳-۱۸: ساختار ترکیبی تبرع و مضاربه
۱۹۳.....	نمودار ۳-۱۹: بهداشت و درمان بشردوستانه از طریق الگوی زکات
۱۹۴.....	نمودار ۳-۲۰: ساختار تأمین مالی
۲۲۵.....	نمودار ۴-۱: تقسیم بندی قراردادهای رایج در مالی اسلامی
نمودار ۴-۲:	اشکال مختلف فعالان دیجیتال که خدمات بیمه و تکافل را ارائه می دهند
۲۳۷.....	
نمودار ۴-۳:	مدل نظارت بر اشتراک ریسک منبع: چهارچوب صدور مجوز برای بیمه‌گذاران دیجیتال و اپراتورهای تکافل
۲۳۸.....	
نمودار ۴-۴:	دیدگاه‌های رایج در ارتباط با بیمه
۲۶۶.....	

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»
وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
(قرآن کریم، سوره مبارکه النمل / آیه شریفه ۱۵)

سخن ناشر

رسالت و مأموریت دانشگاه امام صادق (علیه السلام) «تولید علوم انسانی اسلامی» و «تربیت نیروی درجه یک برای نظام» (که در راهبردهای ابلاغی مقام معظم رهبری مدظله تعیین شده) است. اثرپذیری علوم انسانی از مبانی معرفتی و نقش معارف اسلامی در تحول علوم انسانی، دانشگاه را بر آن داشت که به طراحی نو و بازمهندسی نظام آموزشی و پژوهشی جهت پاسخ‌گویی به نیازهای نوظهور انقلاب، نظام اسلامی و تربیت اسلامی به‌عنوان یک اصل محوری برای تحقق مأموریت خویش بپردازد و بر این باور است که علم توأم با تزکیه نفس می‌تواند هویت جامعه را متأثر در مسیر تعالی و رشد قرار دهد.

از این حیث «تربیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری یاد نمود که وظایف و کارویژه‌های دانشگاه، در چهارچوب آن معنا می‌یابد؛ زیرا که «علم» بدون «تزکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل‌ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متأثر و دگرگون می‌سازد.

از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و بهره‌مندی از نتایج آنهاست. از این منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب

می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشانی را بدون توانایی‌های علمی - پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» درواقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است. دانشگاه امام صادق (علیه السلام) درواقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که هم‌اکنون ثمرات نیکوی آن در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیان‌گذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود با اتکاء به تأییدات الهی و تلاش همه‌جانبه اساتید، دانشجویان و مدیران دانشگاه، بتواند به مرجعی تمام‌عیار در گستره جهانی تبدیل گردد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق (علیه السلام) با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی - کارکردی آنها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند - درک کاستی‌ها و اصلاح آنهاست تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت مکتب علمی امام صادق (علیه السلام) را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت (ان شاء الله).

و الله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه

پیشگفتار

فرایند بیمه‌گری بر اساس روش متداول و مرسوم در سراسر دنیا در رابطه با پوشش ریسک‌های بیمه‌پذیر انجام می‌شود و فرایند ناشی از این اقدام به انباشت ذخایر و تولید منابع مالی برای سرمایه‌گذاری توسط شرکت‌های بیمه منجر می‌گردد و بیمه‌گران از این منابع که به واسطه انتقال ریسک از سوی بیمه‌گذاران به شرکت‌های بیمه‌گر، صورت می‌پذیرد. پس از تحقق ریسک مورد بیمه و پرداخت خسارات وارده و سایر هزینه‌های مربوط به این فرایند، سود یا بازده مورد انتظار را برای خود فراهم می‌آورند.

تکافل به عنوان یکی از محصولات و خدمات مالی اسلامی خرد در میان کشورهای اسلامی با توجه به رشد این فرایند بالأخص در سال‌های اخیر و به واسطه رضایتمندی مسلمانان و حتی غیرمسلمانان که از خدمات این طرح استفاده می‌نمایند، توانسته است نقش مهمی در تحت پوشش قرار دادن ریسک‌های بیمه‌پذیر ایفا نماید و با بهره‌گیری از فرایند تقسیم و اشتراک ریسک در مقابل آنچه در اجرای فرایند بیمه رایج (انتقال ریسک) صورت می‌پذیرد، سهم بسزایی را در پاسخگویی به نیاز متکافلین و به عبارتی تکافل‌گذاران در شرکت‌های تکافل به خود اختصاص دهد.

توجه به این مهم از یک سو و توجه به ضرورت آشنایی متقاضیان این قبیل

پوشش‌ها و همچنین تربیت نیروی متخصص و دانشگاهی و آشنایی هر چه بیشتر با فرایند و سازوکار اجرایی این الگو در قالب مدل‌های اجرایی تکافل می‌تواند نقش مؤثری را در پیاده‌سازی و اجرای کارآمد این فرایند در صنعت بیمه در قالب الگوی مستقل و یا از طریق محصول تکافلی در قالب ارائه خدمات تکافل از طریق پنجره تکافل شرکت‌های بیمه داشته باشد. در جهت تحقق این امر، لزوم آشنایی هر چه بیشتر با فرایند بیمه‌گری رایج و مقایسه آن با ساختار و فرایند اجرایی الگوهای تکافل و لزوم توجه به تفاوت‌ها و شباهت‌ها و همچنین شناسایی چالش‌ها و فرصت‌های ناشی از اجرای این فرایند با توجه به نقش شورای فقهی صنعت بیمه و سازگاری هر چه بیشتر فرایندهای اجرایی با موازین شرعی و چگونگی ابعاد نظارتی در اجرای این الگو که مورد تأیید فقه عامه و فقه امامیه می‌باشد، نقش آفرینی می‌نماید که در تهیه و تنظیم این اثر سعی بر آن داشته‌ایم تا با توجه به نقش و جایگاه الگوی تکافل در راستای اهداف بیمه‌گری تا آنجا که لازم باشد این نکات مدنظر قرار گیرد و متأثر از مطالعات و قوانین مدون و جاری در کشورهای مورد مطالعه به هر یک از مصادیق و موضوعات مورد نظر توجه شود و در چهارچوب فصل‌های تعریف شده در کتاب موضوعات حائز اهمیت که بیشتر جنبه آموزشی نیز دارد، مورد بحث قرار گیرد.

لازم به ذکر است با توجه به رویکرد آموزشی و در جهت شناخت هر چه بیشتر خوانندگان اثر و دانشجویان و دانش‌پژوهان گرامی در انتهای هر فصل سؤالاتی از موضوعات مطرح شده در جهت یادگیری و طبقه‌بندی اطلاعات و مباحث ارائه شده که بیشتر جنبه خودآموز دارد، طراحی و تدوین شده است. پاسخگویی به سؤالات هر فصل نقش بسزایی برای خوانندگان اثر و در یادگیری هر چه بیشتر موضوعات و مباحث دارد.

امیدواریم این مجموعه بتواند در جهت تحقق و اجرای الگوی تکافل در

قالب ساختار و فرایندی مکمل در تحت پوشش قرار دادن ریسک در صنعت بیمه جمهوری اسلامی ایران و بهره‌گیری هر چه بیشتر دانشجویان و پژوهشگران در راستای آشنایی بیشتر با موازین، قوانین و شیوه‌های اجرایی این فرایند در کشورهای اسلامی مفید واقع شود.

بدین وسیله مراتب قدردانی خود را از معاونت محترم پژوهشی و مدیرکل محترم پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام که در تشویق نویسندگان در نگارش این کتاب نقش بسیار مؤثری داشته‌اند، ابراز می‌داریم. از زحمات مدیران و دست‌اندرکاران حوزه پژوهش سپاسگزاریم و از زحمات برادران ارجمند جناب آقایان حامد صفی آریان و امیررضا رضانی که در سیر مراحل نگارش و پژوهش این اثر همکاری داشته‌اند، تشکر می‌کنیم.

مقدمه

تکافل فرایندی است در قالب همیاری و تعاون و کمک متقابل که به عنوان واکنشی اثربخش و منطبق بر اصول شریعت اسلام در مواجهه با ریسک صورت می‌پذیرد و شیوه اجرایی آن با فرایند بیمه‌گری رایج دارای تفاوت‌ها و شباهت‌هایی است که توجه به آن‌ها در تبیین و اجرای این فرایند در کشورهای اسلامی بسیار حائز اهمیت است. تکافل مسیری روشن در پیش روی صنعت بیمه جمهوری اسلامی ایران و فرایندی اجرایی و اثرگذار بر مدیریت ریسک‌هایی است که به هر نحو جان و مال انسان‌ها به طور عام و جامعه اسلامی به طور خاص را دربرمی‌گیرد و ارائه پوشش بیمه‌ای منطبق بر اصول شریعت که مورد قبول فقه عامه و امامیه باشد، در قالب اجرای تکافل نقش بسزایی در ارتقاء ضریب نفوذ بیمه در کشور دارد.

واکنش در برابر ریسک چه از طریق انتقال ریسک در قالب اجرای فرایند بیمه‌گری رایج و چه از طریق اشتراک ریسک در قالب اجرای تکافل، راهکاری عقلایی و مورد تأیید شرع اسلام در مواجهه با ریسک و جزئی از فرایند مدیریت ریسک محسوب می‌گردد. آنچه حائز اهمیت است سازگاری هر چه بیشتر با موازین شریعت اسلام و بهره‌گیری از شیوه‌های اجرایی و عملیاتی در ارائه خدمات به متقاضیان بالأخص در جهت اقناع و بهره‌مندی هر چه

بیشتر برای رفع نیازهای بیمه‌ای جامعه متکافلین و از طریق طراحی مدل‌های اجرایی و متنوع، مبتنی بر عقود اسلامی و شرعی است.

از آنجا که تکافل به عنوان یک شیوه اجرایی و سازگار با موازین شرعی در کشورهای اسلامی، عملیاتی و اجرایی شده است و با توجه به میزان رضایت و مقبولیت تکافل‌گذاران (مشارکت‌کنندگان) و استفاده‌کنندگان این قبیل خدمات که بیشتر به واسطه حذف ایرادات وارد بر اجرای فرایند بیمه‌گری رایج و طرح شده از سوی فقهای فقه عامه مبنی بر حذف موضوعاتی چون قمار، غرر، ربا و موضوع انتقال ریسک در کشورهای اسلامی و علاوه بر آن در دیگر کشورهای جهان و از جمله کشورهای غیرمسلمان نیز با توجه به آمارهای انتشار یافته در منابع علمی و تخصصی و پژوهشی قابل استناد، روزبه‌روز گسترش و توسعه یافته و مورد استقبال قرار گرفته است. براین اساس با تمرکز بر فرایند بیمه‌گری، در این اثر ضمن آموزش گام به گام مفاهیم بیمه‌ای، در نگاه اول به تعریف ریسک و طبقه‌بندی آن و ضرورت توجه به ریسک بیمه‌پذیر پرداخته و در ادامه به معرفی ساختار و اجزای لازم در جهت اجرای فرایند بیمه‌گری در بیمه‌های رایج و معرفی مدل‌های اجرایی تکافل در جهت آشنایی هر چه بیشتر مخاطبان و خوانندگان، با توجه به جدید بودن موضوع و اجرای این فرایند در عرصه بیمه‌گری در صنعت بیمه ج.ا. ایران و ضرورت توجه به مدل‌های اجرایی و شناخت جامع مخاطبان به مفاهیم عملیاتی تکافل، مفاهیمی چون صندوق مشارکت متکافلین و صندوق سهامداران و توجه به ویژگی‌های و تمایزات آن‌ها در اجرای تکافل و لزوم توجه به الگوهای اصلاح شده و امکان تطابق آن‌ها و احصاء شباهت‌ها و تمایزات هر یک در قالب یک مجموعه با قابلیت مقایسه و بیان تفاوت‌های ناشی از اجرای هر یک از مدل‌های اجرایی با عملیات بیمه رایج جهت آموزش و فرایند یادگیری بهتر مخاطبان و دانش پژوهان و فعالان صنعت بیمه و علاقه‌مندان به

موضوعات بیمه‌ای مورد توجه قرار گرفته و بدان پرداخته شده است. این کتاب در سه بخش به رشته تحریر درآمده است. در بخش اول با مروری بر مبانی ریسک و تاریخچه فرایند بیمه‌گری و شکل‌گیری بسترهای مقرراتی در بیمه که شامل دو فصل با عناوین ریسک و مفاهیم اقتصادی و مقرراتی بیمه به عنوان فصل اول و مروری بر تاریخچه و مبانی و ساختار بیمه رایج و الگوهای رایج از فرایند بیمه‌گری به عنوان فصل دوم، به ارائه مباحث و تبیین سؤالات قابل طرح در جهت یادگیری هر چه بیشتر علاقه‌مندان به موضوع تدوین شده است.

در بخش دوم با تمرکز بر الگوهای تکافل و مبانی اجرایی و مقرراتی در قالب یک فصل به عنوان فصل سوم کتاب، به بررسی مدل اجرایی تکافل و شیوه‌های رایج از اجرای این فرایند در کشورهای اسلامی به بیان موضوعات و مباحث مرتبط با این فصل پرداخته شده است.

در نهایت در بخش سوم کتاب با عنوان دیدگاه‌های رایج در ارتباط با بیمه و تکافل و تطابق فرایندهای بیمه‌گری در قالب سه فصل مجزا شامل مبانی قانونی بیمه و زیرساخت‌های مقرراتی در اجرای تکافل به عنوان فصل چهارم و بررسی دیدگاه‌های رایج در ارتباط با موضوع بیمه در قالب فصل پنجم و تطابق بیمه‌گری در فرایند اجرای بیمه رایج با تکافل و شناسایی و بیان تفاوت‌ها به موارد و موضوعات حائز اهمیت در این ارتباط در قالب فصل ششم به عنوان آخرین فصل این کتاب مباحث تنظیم شده است. در قسمت ضمیمه نیز نمونه‌ای از قرارداد تکافل و بخش‌هایی از قوانین تکافل رایج در کشورهای اسلامی منتخب و اصطلاحات تخصصی و رایج در قالب این قوانین جهت مطالعه بیشتر آورده شده است.

در خاتمه امیدواریم این اثر با توجه به فصل‌بندی و موضوعات طبقه‌بندی شده در قالب فصول کتاب به همراه سؤالات طراحی شده در پایان

هر فصل پاسخگوی نیازهای مطالعاتی مخاطبان محترم در ارتباط با موضوع بوده و گامی مثبت در جهت یادگیری هر چه بیشتر آنان فراهم نماید.

بخش اول:

مروری بر مبانی ریسک و تاریخچه فرایند بیمه‌گری و

شکل‌گیری بسترهای مقرراتی

(فصل اول:)

ریسک و مفاهیم اقتصادی و مقرراتی بیمه

۱-۱. مقدمه

امروزه با توجه به خطرهای روزافزون و ریسک‌های ناشی از مبادلات مالی و حتی معاملات روزمره، نیاز جدی به صنعت بیمه در اقتصاد کشور دیده می‌شود. با توجه به گسترش تنوع فعالیت‌های اقتصادی در عصر حاضر، خطرهای ریسک‌ها نه تنها در مبادلات مالی بلکه در تمام امور زندگی مردم جدی‌تر حس می‌شود و باعث ایجاد نگرانی برای مردم شده است.

در نتیجه، افراد همواره می‌خواهند که حالت نااطمینانی را که ناشی از وجود این خطرهای در جامعه است، کاهش دهند و در صورت رخداد خسارت یک درآمد مطمئن داشته باشند. بیمه، بانک و بورس سه بخش و یا به عبارت بهتر سه رأس نظام مالی را دربرمی‌گیرند. بیمه به عنوان یک بخش خدماتی علاوه بر تأمین آرامش و اطمینان نقش بسزایی در رشد اقتصادی به واسطه جذب منابع مالی و سرمایه‌گذاری و جوه ناشی از فعالیت‌های بیمه‌ای ایفا می‌نماید؛ در حالی که صنعت بیمه نمی‌تواند کارایی لازم برای پاسخگویی به

این نیاز را داشته باشد؛ چراکه اولاً با توجه به نبود اطلاعات کافی در دسترس شرکت‌های بیمه این شرکت‌ها از رفتار افراد آگاهی لازم را ندارند؛ ثانیاً آگاهی یافتن از این اطلاعات که با هزینه‌های بالایی همراه است، سبب ایجاد هزینه برای شرکت بیمه و باعث افزایش حق بیمه و ایجاد ناکارایی در صنعت بیمه است. از طرف دیگر همسو نبودن انگیزه‌های شرکت بیمه و افراد بیمه‌گذار همواره وجود دارد؛ یعنی افراد بیمه‌گذار همیشه می‌خواهند خود را به گونه‌ای معرفی کنند که حق بیمه کمتری بپردازند و از خدمات بیمه‌ای بیشتری برخوردار باشند. این مسئله در نهایت به کژگزینی شرکت بیمه و کژمنشی افراد بیمه‌گذار منجر می‌شود که هر دو شرکت بیمه را زیان‌ده می‌کند.

از این رو در این فصل ضمن بررسی مفهوم ریسک و تعاریف رایج در این خصوص، به بیان نقش و جایگاه ریسک در صنعت بیمه پرداخته و با توجه به بیان دلایل شکست اقتصادی بیمه موازین قانونی، نحوه و ضرورت شکل‌گیری قوانین بیمه‌ای و همچنین ضرورت سازگاری موازین بیمه‌ای با تعالیم اسلامی را یادآوری و مرور می‌نماییم.

۲-۱. مفهوم ریسک

واژه ریسک مطابق استانداردهای بین‌المللی ایزو^۱ را می‌توان این‌گونه تعریف نمود؛ اثر عدم قطعیت و نااطمینانی بر اهداف^۲. این تعریف، ریسک را با اهداف سازمان و نه (لزوماً تهدیدها) مرتبط می‌کند و به روزترین و دقیق‌ترین فهم و درک از مفهوم ریسک را ارائه می‌دهد. در این ارتباط لزوم توجه به چند نکته در ارتباط با موضوع حائز اهمیت است که از آن جمله توجه به مفهوم "اثر" است. اثر عبارت است از انحراف از انتظارات که می‌تواند، مثبت، منفی و یا

1. ISO

2. international Standards Organization, "ISO 31000 : 2018," vol. ISO31000. p. 26, 2018

هر دو باشد و به خلق تهدیدها و فرصت‌ها منجر گردد. دومین نکته حائز اهمیت در این خصوص عبارت است از "اهداف" که جنبه‌ها و دسته‌بندی‌های مختلفی داشته و می‌توانند در سطوح مختلفی نقش‌آفرینی و اعمال شوند.

در تعریف ریسک می‌بایست مطابق تعریف ارائه شده در متون بین‌المللی به منابع ریسک نیز توجه نمود. براین اساس، ریسک معمولاً مبتنی بر منابع ریسک^۱ (عناصری که به تنهایی و یا به صورت ترکیبی توانایی ایجاد خطر را دارند)، رویدادهای بالقوه^۲، نتایج و عواقب آن‌ها^۳ و احتمال وقوع^۴ آن‌ها بیان می‌گردد.

به عبارت دیگر ریسک را می‌توان بدین شرح تعریف نمود: ریسک متغیری است که می‌تواند موجب انحراف از نتایج مورد انتظار شود و بر دستیابی به اهداف کسب‌وکار و عملکرد کلی سازمان اثرگذار باشد (Lam, 2017). شناسایی ریسک‌ها نقش بسزایی در فرایند کسب‌وکار داشته و همچنین تأثیر بسزایی در تحقق اهداف و حصول نتایج در اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها دارند.

براین اساس، در صورت فراوانی ریسک در اجرای یک طرح در بسیاری از موارد حذف فعالیت در دستور کار قرار می‌گیرد و این خود دلالت بر نقش اثرگذار ریسک‌ها در اجرای طرح‌ها و نیل به اهداف مورد نظر را در بر دارد.

۳-۱. تعریف خطر و انواع آن

سه واژه ریسک^۵، خطر^۶، مخاطره^۷ در ارتباط با موضوعات بیمه‌ای مطرح

1. Risk resources
2. Potential events
3. Consequences
6. Likelihood
5. Risk
6. Peril
7. Hazard